

'voor de bewoners der betreffende percelen en omgeving een ware plaag was. Bovendien hadden verschillende inwoners in de straten en de trottoirs gaten en kuilen gegraven en daarop . . . de huisafvoerleiding aangesloten om aan de overlast van verstopping te ontkomen . . . Het mag een wonder worden genoemd dat geen ernstige epidemie is uitgebroken.'

In de andere grote steden in het westen deden zich overeenkomstige moeilijkheden voor, zij het dat de gemeentelijke reinigingsdienst in Rotterdam althans tot eind '44 enige hulp ontving van burgers die in bepaalde wijken het huisvuil met handkarren verzamelden voor overbrenging naar de noodstortplaatsen. Ook in Den Haag liep het spaak met het vuilnisophalen; hier trachtte de gemeente de z.g. schillenboeren² bij het ophalen in te schakelen – werk hadden die toch niet meer: de kleine hoeveelheid aardappelen die men wekelijks kreeg, werd door bijna een ieder in de schil gekookt en koolstronken e.d. werden in kleine stukjes gesneden in plaats van weggegooid. In Utrecht wist het gemeentebestuur niet zonder succes een nieuwe vuilophaaldienst te organiseren, geleid door personeel van de Luchtbeschermingsdienst; diegenen die hun afval wilden laten weghalen, betaalden daarvoor een gering bedrag. Ook hier werden nauwelijks meer eetbare resten opgehaald. 'De pachters van huisvuil van de gemeente Utrecht die vroeger op de opslagplaats enkele varkens snel vet zagen worden, konden in 1944' (d.w.z. van begin oktober af) 'zonder bijvoeding op hetzelfde terrein geen kippen in leven houden', aldus later een deskundige op het gebied van de besmettelijke ziekten die, zoals al bleek met betrekking tot de directeur van de Amsterdamse Stadsreiniging, bevreesd was geweest dat de hongersnood door de er uit voortvloeiende vervuiling der steden gepaard zou gaan met epidemieën.³

★

In de vervuiling der steden werd, zou men kunnen zeggen, de desintegratie der samenleving zichtbaar – een desintegratie welke door ieder die

¹ Gemeente Amsterdam: *Verslagen der bedrijven, diensten en commissiën, 1945, no. 13: Stadsreiniging*, p. 9. ² Elke stad kende in die tijd schillenboeren die een vergunning hadden om met een kar de huizen langs te gaan waar zij aardappelschillen, oneetbaar geachte delen van groente en etensresten ophaalden welke meestal als varkensvoer werden gebruikt. ³ G. D. Hemmes in: *Medische ervaringen in Nederland tijdens de bezetting 1940-1945* (1947), p. 117.